SAT-2.114-2-HPSW-06

COMPETENCE-BASED METHODOLOGY FOR CONDUCTING AND ASSESSMENT OF FIELDWORK TRAINING IN OCCUPATIONAL THERAPY

Liliya Todorova, Elica Velikova

МЕТОДИКА ЗА ПРОВЕЖДАНЕ И ОЦЕНКА НА ПРАКТИЧЕСКОТО ОБУЧЕНИЕ ПО СПЕЦИАЛНОСТ ЕРГОТЕРАПИЯ, БАЗИРАНА НА КОМПЕТЕНЦИИ

Лилия Тодорова, Елица Великова

Competence-based Methodology for Conducting and Assessment of Fieldwork Training in Occupational Therapy: *The modern world of globalization offers unlimited opportunities for professional development of young people. At the same time that reinforces the need of highly qualified personnel, as well as comparability and transparency with regard to qualifications. These priorities highlight the need of mechanisms for international recognition of the qualifications. The paper describes the development of a competence-based methodology for conducting and evaluation of fieldwork and internship in occupational therapy in order to raise students' awareness and active engagement in their practical training, as well as to optimize the assessment process.*

Key words: *competences, occupational therapy, fieldwork, competence-based education, compatibility and comparability*

JEL Codes: I1, I21

ВЪВЕДЕНИЕ

Съвременният свят на глобализация предлага неограничени възможности за професионална реализация на младите хора. Същевременно това налага необходимостта от все по-високо квалифицирани кадри, както и от съпоставимост и прозрачност по отношение на придобитите квалификации.

През последните десетилетия е налице масовизация на висшето образование, която в много страни, включително и в България, доведе до неколкократно нарастване броя на студентите. От една страна, този процес осигурява по-широк достъп до висше образование, от друга, поражда предизвикателства пред поддържането на качеството.

Друго сериозно предизвикателство се явява дефинирането на крайните резултати от обучението. Основният документ, издаван от висшите училища, е диплома за завършена образователно-квалификационна степен на висшето образование. Към задължителните реквизити на приложението на дипломата спадат наименование на учебните дисциплини със съответстващия им хорариум и брой кредити по учебен план, оценки от положените изпити, среден успех от курса на обучението и от държавните изпити [3]. Същевременно бегъл поглед върху обявите за работа показва, че изискванията на работодателите са формулирани предимно под формата на знания и умения, които кандидатът трябва да притежава.

Съвременните тенденции в световното образование извеждат на преден план студент-центрирано обучение, което осигурява на студента автономия и контрол върху избора на теми, методи и темпото на обучение. За студента е важно да познава очакваните крайни резултати от обучението, а преподавателят да го ангажира в дейности, водещи до постигането на тези резултати. По този начин студентът активно управлява своя живот, а ролята на преподавателя е да

направлява и напътства обучителния процес. В традиционната образователна система тези методи на преподаване и заучаване все още представляват сериозно предизвикателство за академичния състав.

Обикновено в България студентите се оценяват по шестобалната система, която не дава ясна представа за придобитите умения и опит по време на обучението. Така студентът може да се справя отлично с някои области от професията си и не толкова добре с други. Затова е необходимо използването на методика за организация, провеждане и оценяване на практическото обучение по специалност ерготерапия, която да е базирана на придобитите компетенции и съпоставима с европейските образователни програми с цел повишаване съзнанието и активното ангажиране на студентите в практическото обучение, както и да допринася за оптимизиране на оценъчния процес за практическото обучение.

КОМПЕТЕНЦИИТЕ В МЕЖДУНАРОДНИ И НАЦИОНАЛНИ ДОКУМЕНТИ

Актуалните изисквания към системата на висшето образование са дефинирани в редица международни и национални документи.

Стратегията „Европа 2020”

Стратегията „Европа 2020“ [1] отразява визията на Европейския съюз (ЕС) за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж през следващото десетилетие, благодарение на който държавите-членки ще постигнат високи нива на заетост, производителност и социално единство.

Съвременната визия за европейското общество се основава на високо образовани и добре подготвени човешки ресурси, способни да реагират адекватно на динамично променящата се среда.

Една от водещите инициативи за стимулиране на напредъка е „Младеж в движение“, която има за цел да подобри резултатите на образователните системи и да засили международната привлекателност на висшето образование в Европа. Разработен е комплекс от мерки както на ниво Европейски съюз, така и на национално ниво. На национално равнище от държавите-членки се очаква да осигурят ефективно инвестиране в образователните системи и системите на обучение на всички равнища; да подобрят резултатите в сферата на образованието в рамките на интегриран метод, обхващащ ключови компетенции и целящ да намали преждевременното напускане на училище; да повишат отвореността и пригодността на образователните системи, като изградят национални квалификационни рамки и съгласуват по-добре образователните резултати с нуждите на пазара на труда; да подобрят излизането на младите хора на пазара на труда чрез интегрирани действия, включващи насоки, съвети и обучение на работното място.

Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот

Признаването на знанията, уменията и компетентностите на гражданите улеснява международната мобилност за трудещи се и учащи се и спомага те да отговорят на изискванията на търсенето и предлагането на европейския пазар на труда. Тези приоритети извеждат на преден план необходимостта от механизми за международно признаване на квалификациите.

В отговор на тази потребност е разработена Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот. Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот [2] представлява референтен инструмент, служещ като преобразуващ механизъм между различните квалификационни системи и техните нива, както за общото и висшето образование, така и за професионално образование и обучение. Това подобрява прозрачността, съпоставимостта и преносимостта на квалификациите на гражданите, издадени съгласно практиката в различните държави-членки.

Според рамката „компетентност означава доказана способност за използване на знания, умения и личностни, социални и/или методологични дадености в работни или учебни ситуации и в професионално и личностно развитие“. В контекста ѝ способностите се описват с оглед степента на поемане на отговорност и самостоятелност.

Рамката определя резултатите от обучението като показател за онова, което учащият знае, разбира и може да направи при завършване на учебния процес под формата на знания, умения и компетентности.

Национална квалификационна рамка на Република България

През 2012 г. в изпълнението на ангажимента на България съгласно Препоръката на Европейския парламент и на ЕС е приета Националната квалификационна рамка на Република България [4]. Тя дефинира девет нива на квалификации, които се основават на резултатите от ученето и покриват пълния цикъл на придобиване на квалификации. Степените на висше образование са разположени в последните три нива на рамката.

Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 г.

Стратегията за развитие на висшето образование [5] дефинира ключовите приоритети, с които ще бъдат съобразени конкретните политики и управленски мерки в областта на висшето образование (ВО) през периода 2014-2020 г. Тя очертава трудностите пред качеството и съвместимостта на висшето образование с европейските системи за ВО.

Установено е сериозно разминаване между структурата и профила на завършващите студенти на образователно-квалификационните степени "бакалавър" и "магистър" и ОНС "доктор" и динамиката на пазара на труда в България и ЕС. Между основните проблеми за решаване се очертават несъответствието между очакваните компетентности и реално проявените в практиката.

Стратегията определя нуждата от спешни решения по отношение на практическата подготовка на студентите в реална работна среда. На младите специалисти липсват както адекватни практически приложими познания, така и умения и навици.

ПРОФЕСИОНАЛНИ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЕРГОТЕРАПЕВТА

Световна федерация на ерготерапевтите

Документът *„Входящи професионални компетенции на ерготерапевта”*, разработен от Програмния комитет по стандарти и качество на Световната федерация на ерготерапевтите през 2008 г. [9], представлява рамка, която дефинира входящото ниво на професионални компетенции, които трябва да притежава един ерготерапевт при дипломирането си. Документът осигурява на членуващите организации насоки в процеса на развиване и мониторинг на специфичните за страната компетенции и очертава две области:

- очаквания от ерготерапевта – управление, автономност и отчетност; професионални взаимоотношения; професионален мениждмънт;
- практическо приложение – знания, разбиране и умения; изследване, интервенция и отчитане на резултатите за конкретен клиент.

Стандартите за обучение по ерготерапия на Световната федерация на ерготерапевтите определят централно място на учебната практика в процеса на обучение. Нейната цел е интегриране на придобитите от студентите знания, професионална обосновка и професионално поведение в практиката и овладяване на знания, умения и отношение до степента на компетентност, отговаряща на изискванията за квалифициран ерготерапет. Тя се провежда в заведения от различен тип с индивидуални и групови клиенти от различни възрастови групи и

стадии на заболяване, както и с различна религиозна и етническа принадлежност. Освен в утвърдени бази обучението може да се провежда и в новосъздадени услуги за лица с различни потребности, които се нуждаят от ерготерапевтично обслужване.

Проектът TUNING

Проектът „Хармонизиране на европейските образователни структури" (TUNING Educational Structures in Europe [7]) стартира през 2000 г. по инициатива на няколко европейски университети с цел интегриране на европейското образователно пространство в светлината на болонския процес. Наименованието TUNING отразява стремежа на образователните институции за установяване на общи допирни точки, а не за уеднаквяване на програмите и създаване на единни унифицирани учебни планове. От първостепенно значение е запазване на разнообразието, независимостта и автономността на университетските програми. Проектът отчита нарастващия интерес към качествено обучение и насърчава разработването на подходящи средства за подобряване на качеството.

В рамките на проекта е разработена методология за съпоставимост, сравнимост и прозрачност на учебния процес. В нея крайните резултати от обучението се изразяват като съвкупност от компетенции, представляващи динамично съчетание от знания, умения и нагласи, които студентът трябва да придобие в хода на учебния процес.

Европейската мрежа по ерготерапия във висшето образование (European Network of Occupational Therapy in Higher Education, ENOTHE [6]) е създадена през 1995 г. с цел поддържане на европейски стандарти и качество на образованието, взаимно признаване на дипломите, въвеждане на системата за трансфер на кредити (ECTS), стимулиране на продължаващо обучение и подкрепа за разкриване на академично обучение по ерготерапия на висши училища, предимно от Централна и Източна Европа. В рамките на проекта излиза публикацията Tuning Education Structures in Europe: *Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Occupational Therapy* [8] като продукт от тригодишна дейност на създадената работна група, консултации и широко обсъждане и с участието на университетски преподаватели, студенти, практикуващи ерготерапевти, работодатели и клиенти в периода 2003 – 2006 г.

Tuning методологията разграничава резултатите от обучението и компетенциите, които студентът трябва да придобие с цел да диференцира участието на академичния състав и студентите в учебния процес. Очакваните резултати се формулират от преподавателите и се използват при определянето на кредитите, докато компетенциите се придобиват от студента чрез различните дисциплини.

Крайните резултати от обучението по ерготерапия са изразени в придобиване на две групи *компетенции*.

Общи компетенции или преносими умения – те са общи за всички, завършили висше образование независимо от специалността и имат отношение към заетостта и гражданската позиция. Въпреки това всяка професионална област определя кои от тези компетенции са приоритетни за нея. Общите компетенции се разграничени на три вида:

- *инструментални* – когнитивни, методологични, технологични и езикови;
- *междуличностни* – социални умения (взаимоотношения и сътрудничество;
- *системни* – засягат цялостно системите от знания, разбиране, отношение.

Специфичните компетенции са свързани с изискванията за професионална практика в сферата на ерготерапията и са групирани в следните категории:

- познания в областта на ерготерапията,
- ерготерапевтичен процес и професионална обосновка;
- професионални взаимоотношения и партньорство;

- професионалната автономия и отчетност;
- научноизследователска и развойна дейност;
- мениджмънт и промоция на ерготерапията.

СПЕЦИАЛНОСТ ЕРГОТЕРАПИЯ В РУСЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ

Специалност Ерготерапия в Русенския университет е първата и все още единствена в страната, разкрита през 2006 г. с подкрепата на ENOTHE, където университетът членува от 2003 г. В периода 2004 – 2010 г. представител на университета беше член на борда на мрежата и участник в работната група по проекта Tuning. По този начин университетът получи уникалната възможност да участва активно в Tuning процеса, като приложи на практика неговата методология при подготовката за разкриване на специалност Ерготерапия.

Все още обаче в процеса на преподаването и оценяването преобладават традиционните методи, които са насочени към оценка на получените знания и развити умения предимно чрез описателни форми (реферат, курсова задача). Това създава затруднения при участието на студентите в европейските програми за мобилност, както и при кандидатстване за работа, особено в чужбина.

Преподавателският екип по специалността е участвал в редица национални и международни проекти, насочени към дефиниране на компетенции като “Изследване на общите и специфичните компетенции за промоция и възстановяване на здравето и благополучието” по ФНИ (2009 г.), COmpetences for POverty Reduction, COPORE (Компетенции за борба с бедността) – интернационален и интердисциплинарен проект за идентифициране на компетенции за борба с бедността в обучението по социалните и здравните специалности.

Русенският университет е активен участник в програмите Учене през целия живот и Еразъм плюс. Университетът е партньор по 15 двустранни споразумения с висши училища за преподавателска и студентска мобилност с висши училища от Белгия, Германия, Великобритания, Холандия, Турция, Румъния, Австрия и Армения, по които за периода 2010 – 2015 г. са осъществени 48 входящи и 22 изходящи студентски мобилности с цел практика.

Преподавателите, осъществяващи супервизията на чуждестранните студенти, се сблъскват с предизвикателството да прилагат коренно различна система за провеждане и оценяване на практическото обучение от традиционно прилаганата в България. Придобитият опит показва предимствата на прилаганата в западноевропейските университети система, базирана на компетенции. Системата стимулира и изисква от студентите самостоятелно формулиране на очаквани резултати и подбор на дейности за тяхното постигане.

Налага се изводът, че липсва цялостна методика за организация, провеждане и оценяване на практическото обучение по специалност Ерготерапия, която да е базирана на придобитите компетенции и съпоставима с европейските образователни програми.

МЕТОДИКА ЗА ОРГАНИЗАЦИЯ, ПРОВЕЖДАНЕ И ОЦЕНЯВАНЕ НА ПРАКТИЧЕСКОТО ОБУЧЕНИЕ ПО СПЕЦИАЛНОСТ ЕРГОТЕРАПИЯ

Разработената методика за организация, провеждане и оценяване на практическото обучение по специалност Ерготерапия има за цел да повиши съзнанието и активното ангажиране на студентите в практическото обучение, както и да допринесе за оптимизиране на оценъчния процес за практическото обучение.

Оценяването чрез компетенции дава възможност на работодателите да придобият представа за знанията, способностите и степента на квалификация на кандидатстващите за работа. От своя страна студентите получават възможност да участват активно в учебния процес, като следват определени изисквания и се

стремят да усвоят необходимия опит за достигането им. Така те могат да следят степента на придобитите знания и опит, да определят в кои области се затрудняват и да работят за подобряването им.

Практическото обучение заема централно място в процеса на придобиване на образователно-квалификационна степен. То се провежда в заведения от различен тип според изучаваните дисциплини. Работата на студентите е свързана с изготвяне на ерготерапевтична програма и с провеждане на индивидуални или групови сесии с клиенти на различна възраст и различни заболявания. До 2015 г. в края на преддипломния стаж или учебна практика студентите трябваше да подготвят и предадат курсова задача, чието задание включваше задачи за описание на цялостния ерготерапевтичен процес, а оценяването се извършваше на базата на курсова задача. Изискванията от заданието на курсовата задача носеха определени точки. Броят на точките, които получаваше студентът за дадена задача, се оценяваше според критерии, описани в заданието. Студентът трябваше да получи половината от общия брой точки на курсовата задача, за да завърши успешно дисциплината.

През 2016 г. в рамките на практическото си обучение, студентите вече трябва самостоятелно да планират и поставят цели за работата си. Следвайки списък на специфичните компетенции, които трябва да притежава квалифицирания ерготерапевт, те определят на кои от компетенциите отговарят поставените цели, проследяват кои категории от тях са усвоили отлично и кои трябва да подобрят. Планират се дейности, свързани с поставените цели, и се провеждат с цел надграждане на придобитите умения и постигане на всички компетенции. Резултатите трябва да бъдат описани, според предварително зададени изисквания, а оценяването се извършва чрез компетенции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение може да се обобщи, че по време на практическото си обучение студентите досега са насочвали работата си към изпълнение на задачите от изискванията на курсовата задача. Те са планирали и провеждали ерготерапевтична интервенция, водени от условията на курсовата задача и стремежа за получаване на по-високи резултати (оценки). Така те създават един стереотип, по който провеждат и отчитат резултатите от практиката си. Това може да попречи на усвояването на нови знания и умения и достигането на нивото на професионални компетенции, които трябва да притежава един ерготерапевт при дипломирането си. При използването на новата методика студентите съобразяват и координират работата си така, че да постигнат компетенциите на професията. А усвояването на компетенциите дава възможност на студента да придобие автономност при провеждане на ерготерапевтичния процес и да го накара да се чувства уверен в себе си и уменията, които е натрупал в процеса на обучение.

ЛИТЕРАТУРА

[1] ЕВРОПА 2020 Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж: http://ec.europa.eu/europe2020/index_bg.htm

[2] Европейска квалификационна рамка за учене през целия живот: https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/broch_bg.pdf

[3] Наредба за държавните изисквания към съдържанието на основните документи, издавани от висшите училища: http://www.nma.bg/uploads/files/naredba-sudurjanie-dokumenti-vu-12.07.2013.pdf

[4] Национална квалификационна рамка на Република България: http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=719

[5] Стратегия за развитие на висшето образование в Р. България за периода 2014-2020 г.: http://www.mon.bg/?go=page&pageId=74&subpageId=143STRATEGY_MS_29_09_2014.pdf

[6] ENOTHE (European Network of Occupational Therapy in Higher Education: http://www.unideusto.org/tuningeu/competences.html

[7] TUNING Educational Structures in Europe: http://www.unideusto.org/tuningeu/competences.html

[8] Tuning Education Structures in Europe: *Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Occupational Therapy*: http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/RefOccupationalTherapy_EU_EN.pdf

[9] WFOT (2008) Entry Level Competences for Occupational Therapists: http://www.wfot.org/ResourceCentre.aspx

За контакти:

Доц. д-р Лилия Тодорова, Катедра "Обществено здраве и социални дейности", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082 821 993, e-mail: litod@uni-ruse.bg

Ас. Елица Великова, Катедра "Обществено здраве и социални дейности", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082 821 993, e-mail: egvelikova@uni-ruse.bg